

լրով վաւերացրած է, և հայր Բազումին մեզ ցոյց տուեց մի կտոր մագաղաթի վրայ գրուած այդ հիանալի նոյնապէս ազնուականութեան վաւերականութիւնը կնքուած և ստորագրուած բազում արար շէյխերից և բէգերից, Երեկոյեան նա մի ձիարշաւ կատարեց ՍՈՐՕ հիւպատոսին ցոյց տալու թէ իր անզուգական ձիու ոյժն ու հունարը և թէ իր ձիավարութեան հմտութիւնը: Շատախցի քաջ վանականը մօտենալով ազնիւ կենդանուն քնքուշութեամբ շոյեց նրա սիրուն, երկայն բաշը և վիզը, հաճուեց լայն ճակատից գորովագին և հեծնել, արշաւելն ու մեր աչքերից անհետանալը մի ակնթարթում կատարուեց: Վայժակաւ իր կայծականման նոյնքին վերայ կայծակի պէս սլացեր էր ու չկար! Մենք զարմացած, հիացած ամիրերան՝ մնացել էինք: Ես յիշեցի մեր Աղա Սուրբ Սարգսի լեզենդան և սկսեցի պատմել կոնսուլին: Քիչ յետոյ հեռաւոր մի բլուրի գագաթին վրայ երևեց մեր քաջարի ձիաւորը, ուր հետևակ մը հազիւ մի ժամուց հասնել կարողանար: Ազնիւ կենդանին 8—10 բաշէի մէջ կտրել էր այդ հեռաւորութիւնը!

Ականատես

(Կը շարունակուի)

ՀԱՋԱՐ ԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ԳԻՂԵՐԸ

—Շէհերազադէ:

—Հայրիկ:

—Մեր մեծագոր ինքնակալը լաւ տրամադրութեան մէջ է. այս հազար ու մէկ զիշերներէն ետքը բարեհաճեցաւ բաշխել քեզ կեանքդ: Ահա նորէն իրիկուն եղաւ, աղջիկս: Իր վեհափառութիւնը զրկեց զիս քեզ մօտ. այս իրիկուն ալ ան քեզ կը սպասէ: Բայց ոչ թէ մահը, այլ սէրը պիտի ըլլայ վարձատրութիւնդ:

Մեծ եպարքոսը կապոյտ մետաքսէ հանգերձանքին մէջ կանգնած էր դռան մօտ այն փոքր ապարանքին, ուր իր աղ-

Ղիկը հազար ու մէկ օր ապրեցաւ: Ի՛նքն էր որ ամեն իրիկունսրտադողով թագաւորին կ'առաջնորդէր Շէհերազադէն, ու ամեն առաւօտ, հրը աղջիկը իր հէքիաթները պատմած էր և թագաւորը՝ զո՛հ կը մրափէր, նորէն ապարանք կը բերէր: Եւ ամեն առաւօտ կարծես աղջիկը կրկին անգամ կը ծնէր: ԶԲ՝ որ օրին մէկը թագաւորը իր կնոջմէն խաբուած ըլլալուն՝ Շէհերազադէն առաջ բոլոր կոյսերը գլխատել տուած էր: Միայն իր աղջիկը ողջ մնաց, որովհետեւ թագաւորը անոր հէքիաթներէն դիւթուած էր և միշտ ուրիշներ կ'ուզէր լսել: Հիմա վերջապէս թագաւորը կակղած էր և լաւ տրամադրուած: Ոչ մէկ կոյս չպիտի զոհուէր այլևս, ու իր աղջիկը, Շէհերազադէն, թագուհի պիտի դառնար:

Մեծ նպարքոսը իր աղջիկը կը դիտէր: Անոր դէմքը գունատ էր այնչափ անքուն գիշերներէն. մութ աչքերը կը փայլփլէին, ինչպէս աւազան մը, որու մէջ գիշեր ատեն լոյս մը կը ցոլցայ: Ծաղիկ մըն էր անլոյս ջերմոցի մէջ փթթած: Թէև մարմինը զարգացած էր, բայց գոյնն է որ կը պակսէր դէմքին վրայ: Իրեն կը թուէր որ Շէհերազադէն աղջիկն էր այն ոգիներէն մէկուն, որոնց մասին այնքան յաճախ կը խօսէր ան իր հէքիաթներուն մէջ: Հիմա սակայն խաղաղութեան, բախտաւորութեան և բարգաւաճման ժամանակն է որ կը սկսի: Թագուհի պիտի դառնայ արիասիրտ Շէհերազադէն, որ ինքզինքը զոհեց երկրի կոյսերուն համար՝ թագաւորը սիրաշահելու նպատակով: Ու ամեն օրուան պէս, իր հօրը բազուկին կրթնելով՝ կը քալէր նրբահասակ աղջիկը Մեծ նպարքոսին քովէն և, պահապաններու շարքերուն մէջէն անցնելով, մեծ սրահը առաջնորդուեցաւ, ուր թագաւորը մետաքսէ բազմոցի մը վրայ ծալապատիկ նստած՝ իրան կը սպասէր:

Երբ Շէհերազադէ սրահը մտաւ և թագաւորին հետ մենակ մնաց, թագաւորը ուրիշ ատենուան պէս ցոյց չտուաւ իր ոտքերուն առջև ձգուած մետաքսէ բարձը, որու վրայ նստած, լուռ գիշերուան մէջ, իր հէքիաթները կը պատմէր ան, այլ քաղցրութեամբ և սիրալիօրէն հրաւիրեց այս անգամ իր ձօտը գալնստել:

Դժգոյն Շէհերազադէն նայեցաւ անոր աչքերուն մէջ. ու սա մտածումը անցաւ մտքէն. «Այս մարդը այլևս միշտ իմ իշխանութեանս տակն է»: Գիշերէ գիշեր համբերութեամբ հիւսեց ան իր հէքիաթները, ինչպէս ցաւի սպիտակ թելեր: Ամեն գիշեր թագաւորը քիչ մը աւելի կը մեղմանար և քիչ մը աւելի բարեհամբոյր կը դառնար, ու Շէհերազադէն զարհուրելի մահէն քիչ մը աւելի ինքզինքը հեռացած կը զգար: Եւ այսօր, երբ իր հայրը ուրախ լուրը բերաւ իրեն, հանդարտ ու անշարժ

մնաց: Իր ջանքն է եղած բռնամահէն ազատել երկրին կոյսերը և ոչ թէ արիւնսածարաւ թագաւորին կինը կոչուիլ:

—Ոչ թէ ձեր քովը, այլ ձեր դէմն է իմ տեղս, բարձր արքայ, ըսաւ ու նստաւ վարը բարձին վրայ:

—Այդպէս էր առաջ, բայց այդպէս չպիտի ըլլայ այլևս, Շէհերազադէ, կը սիրեմ քեզ:

Յոգնաբեկ աղջկան սպիտակ մարմնով սարսուռ մը անցաւ... Աւելի նախընտրելի էր մահը քան այդ անգութ խոշտանգիչին ձեռքի ամենաթեթեւ մէկ հպումը: Զինքը կը սիրէ... Իսկ ինքը, զգայուն բանաստեղծուհու բոլոր գարշանքով կ'ատէ անիկա, այդ կիներու դահիճը:

—Կը սիրեմ քեզ, Շէհերազադէ, կրկնեց թագաւորը, իր նստած տեղէն անուշ նայուածքներ ձգելով աղջկան վրայ, ինչպէս ուրիշ գիշերներ, երբ Շէհերազադէի ձայնին երաժշտութիւնը իրեն կը բարձրանար, ու ինք կ'ապրէր անոր ստեղծած երազներու աշխարհին մէջ:

Բայց աղջիկը թագաւորին վրայ ուրիշ ատենուան պէս չուղղեց իր նուազուն ու մութ աչքերը, այն աչքերը, որոնց մէկ նայուածքը զինքը ուրիշ աշխարհներ կը փոխադրէր: Շէհերազադէ գլուխը կախած էր, և թագաւորը կը տեսնէր միայն անոր առատ սև մազերուն ծանր հանգոյցը և նեղ շերտ մը անոր փափուկ ու սպիտակ վիզէն, որը մետաքսէ օձիք մը կը շրջապատէր:

—Կը սիրեմ քեզ, Շէհերազադէ... չե՞ս լսեր:

Գլուխը բարձրացնելով՝

—Վեհափառ, պատասխանեց, կեանքս բաշխեցիք ինձ. բաւական է այդքանը:

—Բայց ես կ'ուզեմ աւելին տալ, ամեն ինչ որ ունիմ, գանձերս, երկիրներս, տիրոջոսս, համբաւս, իշխանութիւնս ու սիրտս: Այս բոլորը կ'ուզեմ բաժնել քեզ հետ:

—Տէր, կեանքս ինձ բաւական է:

—Ուրեմն դուն չե՞ս սիրեր զիս:

—Տէր, կեանքէս աւելին կարող չէք ինձ տալ, որովհետեւ իմ կեանքս՝ կեանք մըն է հազարապատկուած... Իսկ դուք ինձ միայն մէկ կեանք մը կը նուիրէք, ձերի՜նք, որը պէտք է ձեզ հետ բաժնեմ...

Թագաւորը ապշած մնաց: Ի՜նչ այդ փոքր, այդ տկար աղջիկը, որ հազար ու մէկ գիշեր իր գերուհին էր եղած, որ իր հաճութեամբը ժամերով պարտաւոր էր խօսիլ, և որուն սպառնացող տանջալից մահը ամեն առաւօտ յետաձգելու շնորհը կ'ընէր, հիմա, այդ աղջիկը երախտագիտօրէն չէր իյնար իր ոտ-Ապրիլ, 1906.

քերը, երբ զինքը թագուհիութեան կը բարձրացնէր: Ու բարկութեամբ լեցուած՝

— Գիտե՞ս, ապերախտ, ըսաւ, որ կարող եմ մէկ բառովս քեզ ամենազօնգակ մահուան դատապարտել:

Շէհերազադէ անոր նայեցաւ աւելի շեշտակի ու աներկիւղ:

— Գիտեմ որ թագաւոր մը, պատասխանեց, մէկ բառով կարող է արքայական խոստում մը դրժել:

Թագաւորը սարսափեցաւ: Անգամ մը դրուած խոստումը չէր կարելի ետ առնել:

— Բայց ինչո՞ւ կը մերժես սէրս, հարցուց, դեռես սպառնալից ձայնով մը:

— Տէր, աղատ կամքովս եկայ ձեզ մօտ՝ մէկ գիշեր մը ձեր հէքեաթ պատմողը ըլլալու, երբ մեր երկրի ամեն կողմը, այնքան շատ տուներու մէջ, սուգը կը տիրէր. որովհետեւ սիրասուն աղջիկը, սիրելի քոյրը, գեղանի հարսը ձեզ մօտ կանչուած էին, ո՛հ, այլեւ բնաւ տուն չվերադառնալու համար: Այն առաջին գիշերը, երբ ձեզ մօտ եկայ և երբ ամբողջ երկիրը ուրախ և երախտագէտ էր, յուսալով որ ես պիտի գլուխս ափսոսանքովս համար անուշ ստուգութիւն մը պիտի ըլլար, բայց միևնոյն ատեն դեռ վախճալով որ առաւօտուն կընայի ես ալ, այնքան շատերուն նման, տանջամահի ենթարկուիլ, այդ գիշերը իմ անձնազոհութիւնս երեցածէն շատ աւելի չնչին էր: Որովհետեւ շատ տխուր և չափազանց դժբախտ էի, ու մահը փրկութիւն մը պիտի ըլլար ինձ համար:

Տխրօրէն աչքերը վեր յառեց և կուշտ մը ծծելով նարկիլէի սաթէ ծխափողէն՝ դուրս փչեց ծուխը: Թագաւորը շնչեց այդ ծուխը և իրեն թուեցաւ որ այն փողը կապոյտ ամպը Շէհերազադէի գգուանքն է, որ կ'անցնի իր գէմքին վրայով:

— Եւ ինչո՞ւ այդպէս տխուր էիր, դուն երեկոյեան երկընքի արեակն, գետնադամբարանի սուտակս:

— Տէր, իմ կեանքս չի նմանիր ուրիշ մարդոց կեանքին: Այս երկրային կեանքը ինձ համար այն չէ, ինչ որ իրապէս է, այլ այնպէս ինչպէս կը տեսնեմ՝ երազի, իդէալի, յոյսի, սպասման, յիշատակի, ցնորքի, ապագայի բազմերանգ պրիզմային մէջէն: Կարող եմ վերապրիլ անցեալ բոլոր ժամանակները և երեակայել ինքզինքս ապագայ բոլոր ժամանակներուն մէջ: Բայց վա՛յ ինձ. երբէք ես չապրեցայ Այսօրը, երբ մայրս զիս կը գգուէր, կը կարծէի որ Հարուն էլ Րաշիդի հին տունէն իշխանունի մըն եմ, ու մայրս անոր ընտրեալը, երբ հայրս կը

համբուրէր զիս, ինձ կը թուէր՝ թէ ես սե հարսն եմ, որը մեծ զօրավարը կը համբուրէ՝ խաչապաշտ օտար գոնդերու վրայ պատերազմի երթալէ առաջ... Բոլոր քոյրերս բարեկամուհիներն իրենց սիրահարներն ունեցան և փոխադարձաբար ու սիրազեղօրէն սիրեցին. իսկ ես... Թէն ես ալ ունեցայ շատ մը պաշտողներ, թէն ամեն իրիկուն ականջիս տակ կը հնչէր ուրիշ մէկ սիրահարի մը անուշ երգը, երբ ես ապարանքիս վանդակապատին ետեւ, բազմոցի մը վրայ ինկած, կ'երազէի, բայց այդ երգերը ոչ թէ դէպի երգողը կը յանկուցանէր սիրտս, այլ դէպի ձեզ։ Ձեր մասին է որ կ'երազէի։

—Ուրեմն դուն զիս կը սիրէիր, ցայտուն ազդիւրին շողո՞ւն մարգարիտը։

—Այդպէս կը կարծէի, մեծ արքայ, մինչև այն վայրկեանը երբ ձեր գերուհին ձեր հաճութեամբը եկաւ ձեզ հէքեաթ պատմելու։ Իմ սէրս այն ատեն սաւառնեցաւ սպիտակ կողերուն վրայ այն անգութ թռչունին որ ցնորքն է։ Կ'ուզէի թռչունը պահել, և թմեն գիշեր երբ ձեր առջև նստած էի, կը զգայի թէ ինչպէս հէքեաթներուս ամեն մէկ բառը մեզ իրարու կը կապէ... Բայց վեր կենալուս պէս, թռչունը կը թռէր հեռուները, միշտ աւելի հեռուները, այն անմերձանալի երկիրները, ուր ոչ մէկ մարմին կայ, ուր միայն հոգիներ կը յաճին։ Եւ հիմա, երբ հասաւ վերջին օրը, ու իմ յարգելի հայրս ինձ իմացուց ձեր շնորհը, անհետացաւ թռչունը հեռուն, անորոշ հորիզոնին վրայ, և ձեզ ալ նոյնքան հեռացած զգացի ինձմէ... Ո՛չ թէ ձեզ, Տէր, այլ իմ երեակայած թագաւորն է որ կը սիրեմ։

—Եւ ի՞նչպէս է այդ երեակայածդ, դուն մոլորուած կաթաւանի առաջնորդ աստղ։

—Ո՛հ, բոլորովին տարբեր իրականէն... Ատենով Հնդկաստան մեծ թագաւոր մը կար, սկսաւ պատմել իր անուշ ձայնով որ իր բռները կը կրէր այնպէս, ինչպէս գարնան հովէն շարժուող ճիւղը՝ իր ծաղիկները, այդ թագաւորը հզօր էր քան ամենքը և աւելի գեղեցիկ քան շատերը։ Օրին մէկը հաւատարիմ ներքինին իմացուց իրեն թէ իր ազնուազարմ կինը քողը բացած է հազարապետին տենչալից նայուածքներուն դէմ։

—Երեակայութիւն չէ այդ պատմածդ, այլ իրականութիւն։ Թագաւորը ես ինքս եմ։

—Դուք էիք մինչև այստեղ. պատասխանեց աղջիկը, բայց անհ եկաւ անգութ սպիտակ թռչունը՝ ցնորքը... Մեծ թագաւորը հրամայեց որ անհաւատարիմ թագուհին և հազարապետը իր մօտ գան։ Երկուքն ալ ծանր շղթաներով կապուած էին և

սարսափահար կը դողային: Ստոյգ մահ մը կը սպասէր իրենց: Սակայն թագաւորը ուրիշ կերպ տնօրինեց. «Ձեզ, յանցաւորներ, ըսաւ, մինչև այսօր սիրած ու յարգած էի: Միթէ պէտք է ձեր անհաւատարմութիւնը անհաւատարիմ ընէ զիս իմ սիրոյս և պատուիս մէջ, որոնք փոփոխական չեն, քանի որ ես թագաւոր մըն եմ: Ուրեմն ազատ մեկնեցէ՛ք այստեղէն և ապրեցէ՛ք միասին ու յայտարարեցէ՛ք այս դատաստանս ժողովրդիս. որ գիտնայ թէ աշխարհիս վրայ ոչինչ կարող է ֆրասել թագաւորի մը պատուին: Գնացէ՛ք...»

Շէհերազադէ ելաւ կանգնեցաւ և հրամայաբար դուռը ցուցուց թագաւորին, որ իր պատիւին վրէժ սուռ եղած էր՝ սպաննալով իր կինն ու հարիւրապետը և փայտակոյտին վրայ մահուան դատապարտելով երկրին կոյսերը...: Թագաւորը դեղևաց և դողդոջուն քայլերով դէպի վարագոյրին կողմը դիմեց. լալով կեցաւ հոն, քաշեց սուրը և խրեց մարմնին մէջ:

Շէհերազադէ չլսեց անոր մահուան աղաղակը: Իր յոգնած աչքերը փակուած էին: Նոր ցնորքի մը մէջ կ'ապրէր ու կը ժպտէր: Գլուխը ետ ծռեց և ներկայացուց իր կարմիր փոքր բերանը,—նման մըգի մը որ պէտք է քաղել—: Շէհերազադէ կ'երազէր որ Հնդկաստանի թագաւորը իրեն հարսանեկան համբոյրը կուտայ:

Բէրնարդ Կանթեր

Բնագիրը հոլանդերէն է. գերմ.-ից թարգմ. Ատոմ Շահէն: